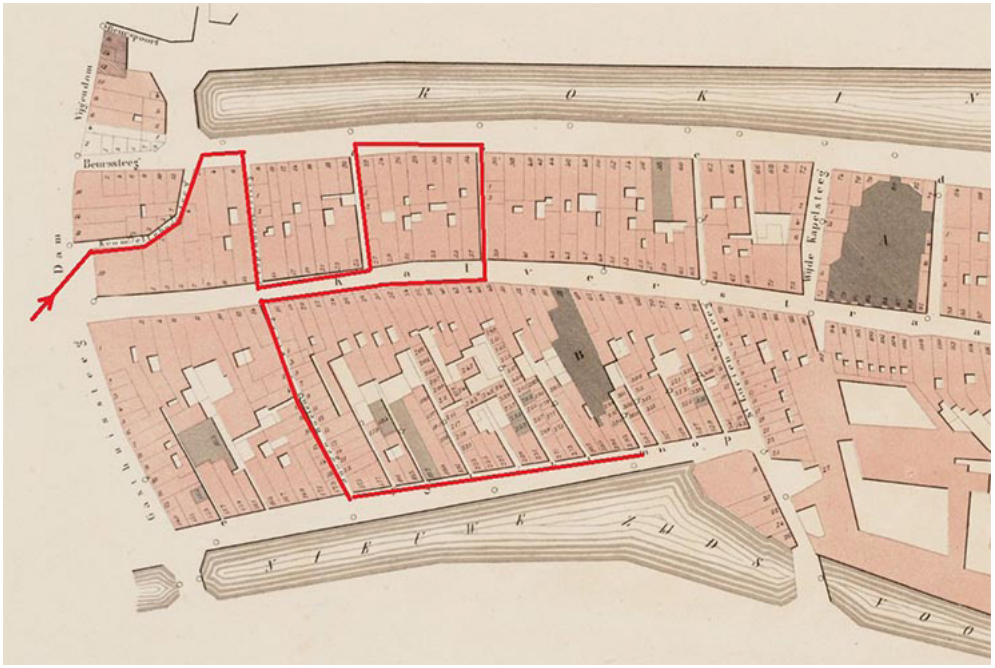
De straten en stegen van de Kalverstraat deel 1

uit de serie Virtuele wandelingen door Oud-Amsterdam met Ria Scharn-Luijben

We staan in 1850 op de Dam met achter ons de Nieuwendijk die we net verlaten hebben. We gaan de dijk nu verder volgen aan de overkant van het plein, waar hij al sinds mensenheugenis de naam Kalverstraat draagt. Oorspronkelijk was dit de westelijke dijk van de Amstel, net zoals de Nieuwendijk dat was. De naam komt van de kalvermarkt die tot aan het begin van de 17de eeuw hier gehouden werd. Daarna verhuisde die markt naar de huidige Reguliersbreestraat. Voor ons zien we Zeemanshoop en rechts van de Kalverstraat het manufacturenmagazijn van A. Heyman. In die tijd was de Kalverstraat een chique winkelstraat met elegante winkels. Heel wat anders dan de met toeristen gevulde straat (koopgoot wordt dat soms genoemd)

van tegenwoordig, die zelfs een aantal keren afgesloten moest worden, omdat het zo druk werd dat winkeliers de politie belden, om te melden dat hun klanten de winkel niet meer uit konden. Er werd toen serieus een aantal keren éénrichtingsverkeer voor voetgangers ingesteld van de Dam naar de Munt.

We beginnen onze wandeling hier, maar maken eerst een ommetje door de Kromelleboogsteeg naar het Rokin. Ja, in 1850 kon dat, maar nu in de tegenwoordige tijd stuit je hier op het pand van Peek & Cloppenburg uit 1917 dat een groot deel van het kromme straatje heeft opgeslokt. Het was een kortere route naar het Rokin en komt al voor op de oudste plattegronden van Amsterdam. We lopen virtueel het straatje door, maar heden ten dage wordt het omlopen ge-

▲ *De wandeling gaat deze keer van de Dam tot de pastorie van De Papegaai*
◀ *De zuidwand van de Dam met de nog heel smalle toegang tot de Kalverstraat*

◤
De Dam, gezien naar de Kalverstraat met links Zeemanshoop
◀
Het interieur van de beurs van Hendrick de Keyser
◥
De achterzijde van de beurs van De Keyser met nog de grote toren
▶
Rokin-fontein van Mark Manders

blazen rond het gebouw van Peek & Cloppenburg. Op het Rokin aangekomen, zien we de plek waar ooit, van 1611 tot 1835, over het water van het Rokin gebouwd, de eerste Koopmansbeurs van Amsterdam stond, de Beurs van Hendrick de Keyser. Tenslotte was hij, door de in de oude rivierbedding verzakkende fundering, helaas zo vervallen dat hij gesloopt moest worden. Daar vind je nu de Rokin-fontein van Mark Manders en de ingang van metrostation Rokin. Als we hiervandaan naar de Kromelleboogsteeg kijken, zien we aan de rechterkant een stel fraaie huizen staan van dezelfde Hendrick de Keyser en op de hoek met de Dam staat het pand van si-

garenhandel Hajenius. Dit alles verdween bij de bouw van Peek & Cloppenburg. Hajenius ging er niet op achteruit en verhuisde naar een groot pand verderop op het Rokin. We lopen een klein stukje verder en staan dan voor de Papenbroeksteeg. De naam verwijst naar Marten van Papenbroek, die aan het eind van de steeg in de Kalverstraat woonde. Deze steeg is tegenwoordig een overkluisde kale gang die tot de fatale brand van 1977 boekhandel De Slegte van Hotel Polen scheidde. Nu loopt ze dwars door het hyper-

▲ *Rokin met het huizenblok van Hendrick de Keyser..., of wat er nog van over was*
▶ *Park Plaza met de ingang van de Papenbroeksteeg*

moderne winkelcomplex Park Plaza dat niet veel bijdraagt aan het stedelijk schoon op het Rokin. Er wordt vaak gezegd: wie heeft dit bedacht? Maar eigenlijk moet je je afvragen wie er gezegd heeft: dat mag je daar wel bouwen hoor!

We vervolgen onze tocht door de onaantrekkelijke steeg en komen uit op de Kalverstraat, waar we links afslaan richting de Munt, op weg naar de Spaarpotsteeg die ook weer aan de linkerkant ligt. De naam is een verbastering van Spreeuwpotsteeg, naar de gevelsteen 'In de Spreupot'. Ook deze steeg ziet er niet echt aantrekkelijk uit, maar op de hoek met Kalverstraat 27-29 zit de zeer exclusieve herensociëteit 'Onder Ons', waarvan onder andere koning Willem Alexander lid is. Het pand heeft geen voordeur, maar wel een discrete ingang in de Spaarpotsteeg. Dat maakt het dan wel weer spannend. De steeg doet zijn naam dus wel eer aan: voor mensen met een grote spaarpot. Langs de ingang van de sociëteit lopen we opnieuw naar het Rokin waar we aan de overkant twee grote panden ontwaren. Herinneren jullie je nog de ronkende reclame voor het Canadese warenhuis Hudson’s Bay dat ons V&D moest doen vergeten. Dat is dus niet gelukt, Hudson’s Bay is met de staart tussen de benen uit Nederland vertrokken en de panden zijn nu getransformeerd tot het hoofdkantoor van de fintech-gigant Adyen. We slaan rechtsaf en lopen naar de Gapersteeg. Die is vernoemd naar de houten kop van een 'gaper', traditioneel uithangbord van apotheken, die hier in de 17de eeuw hing. De kop is allang verdwenen, maar de naam beklijft. Op de Kalverstraat aangekomen gaan we nu rechtsaf weer richting Dam, want we moeten de Jonge Roelensteeg nog bezichtigen. De steeg is vermoedelijk vernoemd naar een vroegere bewoner en heet al bijna 600 jaar zo. Hij loopt van de Kalverstraat naar de Nieuwe-

◀ *De Kalverstraat naar 't noorden gezien; rechts de ingang van de Gapersteeg*

zijds Voorburgwal, vroeger waarschijnlijk een straatje met winkels, maar tegenwoordig vooral interessant voor mensen die op zoek zijn naar een coffeeshop of graag een tattoo willen laten zetten. We lopen verder en komen uit op de oude veenwetering die in 1884 gedempt werd, maar nog steeds Nieuwezijds Voorburgwal heet. Dit deel van de kade heet de Pijpenmarkt naar de markt die hier sinds 1662 gehouden werd. Als we richting het Paleis op de Dam kijken, zien we hoe mooi deze gracht was.

Vanaf de tweede helft van de 19de eeuw werden er in verschillende perioden een heel stel grachten gedempt. Het eerste 'slachtoffer' was in 1857 de Goudsbloemgracht, de huidige Willemsstraat. De armoede en het verval in de Jordaan waren in die tijd op hun hoogtepunt. De grachten en sloten van de wijk waren open riolen en ook handig om je afval en vuilnis in te dumpen. Het gevolg was wel dat er zomers een ondraaglijke stank heerste en de sterfte als gevolg van de infectieziekte cholera was er het hoogste in heel Amsterdam. De

▲ *Sociëteit Onder Ons op de hoek van de Spaarpotsteeg - Foto: A'damopdekaart*
▶ *De Kalverstraat gezien in de richting van de Dam - 1880*

Amsterdammers beschouwden de eerste dempingen in de Jordaan dan ook als een positieve verbetering, maar toen een tiental jaren later bleek dat de dempingen niet echt hadden bijgedragen aan het verbeteren van de hygiëne of het verminderen van de stank, begon het protest tegen de dempingen te groeien. Inmiddels was wel al de helft van alle grachten in de Jordaan dichtgegooid! Ook het groeiende verkeer in die tijd was een reden voor demping. Met de komst van de nieuwe uitbreidingswijken ontstond er meer behoefte aan openbaar vervoer over de weg: in die tijd was dat de paardentram.

Aanvankelijk was er dan ook weinig weerstand tegen demping ten gunste van die tram. Niet toen in 1867 de Nieuwezijds Achterburgwal (de huidige Spuistraat) en het Spui werden gedempt. En niet toen in 1894 de prachtige Warmoesgracht (nu Raadhuisstraat) werd dichtgegooid, en er een doorbraak dwars door de gevelwanden van huizen aan de Heren- en Keizersgracht naar de reeds gedempte Rozengracht werd gemaakt. De plannen om de Nieuwezijds Voorburgwal te dempen zetten echter kwaad bloed. De bedoeling was om deze schilderachtige gracht te veranderen in een brede boulevard

▲ *De Demping van de Nieuwezijds Voorburgwal - 1884*
◀ *De Nieuwezijds Voorburgwal met de ingang van de Jonge Roelensteeg*

met Parijse allure. De demping werd echter toch doorgezet (1884) en de gracht veranderde in een zielloze stenen vlakte, waar de bestaande verhouding tussen de hoogte van de bebouwing en de wateroppervlakte door de komst van de verkeersweg verbroken werd. Het debacle van de Nieuwezijds zorgde voor groeiende weerstand tegen de dempingsplannen. Er volgden toch nog vele dempingen, maar toen aan het eind van de eeuw weer zo'n juweel van een gracht, de Reguliersgracht, op de nominatie stond, kwamen de bewoners in opstand. De verschillende plannen tot demping van die gracht hebben ze met succes weten tegen te houden. We vervolgen onze weg

▲ *Nieuwezijds Voorburgwal (Pijpenmarkt) vlak voor de demping*
▶ *Het Telegraafgebouw op de plek van de huizen op de foto hierboven*

langs de Burgwal in zuidelijke richting en passeren een flink aantal stegen. Die liepen niet door naar de Kalverstraat, maar eindigden op binnenterreinen waar ook weer veel woningen waren gebouwd. Wel zien we hier hetzelfde schuin verlopende stratenpatroon als bij de Nieuwendijk. Al die steegjes zijn verdwenen met name door de bouw van het Telegraafgebouw uit 1930. In 1974 verhuisde dagblad De Telegraaf naar de Basisweg in Sloterdijk. Een bijzonder gebouw dat zeker genoemd moet worden en dat zowel van de Kalverstraat als van de Nieuwezijds Voorburgwal nauwelijks te zien is, is R.K. Kerk De Papegaai (B op het kaartje) op huisnummer 58 in de Kalverstraat. Hij werd gebouwd in 1848 op de plaats waar een uit 1650 daterend schuilkerkje had gestaan. Architect Gerrit Moele ontwierp een driebeukige hallenkerk in neogotische stijl. De smalle, lage gevel aan de Kalverstraat, waar links van de ingang een stenen papegaai zit, wekt de indruk dat het om een klein intiem kapelletje gaat, niet veel groter dan een woonhuis, maar wie door de kleine draaideur naar binnengaat, wacht een verrassing. Achter de smalle gevel blijkt een forse kerk verscholen te zitten, veel breder, hoger en dieper dan de gevel doet vermoeden. Van de drukke Kalverstraat merk je hierbinnen niets en er hangt een serene rust. De kerk is dagelijks, voor een groot deel van de dag, geopend en er zit altijd wel een aantal mensen te bidden of van de stilte te genieten. Vooraan in de ruimte bungelt een stenen papegaaitje. De kerk beschikt ook over een achteruitgang en een pastorie die uitkomen op de Nieuwezijds Voorburgwal 293-295. Hier bij de voormalige Kerksteeg eindigt onze wandeling. Volgende keer gaan we richting Sint Luciënsteeg. Een buurtje waar veel over te vertellen valt.

Ria Scharn-Luijben

◥ *Interieur van de R.K. kerk De Papegaai*
◀ *De voorgevel van De Papegaai in de Kalverstraat*